

HET TILLENBEEST

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij
de welwillende medewerking van
Karina Wolkers, Uitgeverij Meulenhoff en
Uitgeverij De Bezige Bij.

Jan Wolkers

Het tillenbeest

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

© Copyright 1981, 2025 Verhalen: UITGEVERIJ MEULENHOFF, Amsterdam

© Copyright 2001, 2025 Essays: UITGEVERIJ DE BEZIGE BIJ, Amsterdam

© Copyright 2025 Keuze en nawoord: ONNO BLOM en UITGEVERIJ VAN OORSCHOT

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Meulenhoff te Amsterdam of Uitgeverij De Bezige Bij te Amsterdam.

Verhalen

Het tillenbeest

Zelden bezoek ik nog de ouderlijke woning. Maar als ik er kom, doet mijn moeder de deur open nog voor ik het koperen drukkbelletje heb aangeraakt. Ik wist dat je zou komen, zegt ze, ga maar in de salon, ik kom zo met de koffie.

Haar armen zitten tot haar ellebogen onder het schuim van een overdadig sop. Ze komt uit de keuken, ze heeft mij dus niet zien aankomen. Ik moet inderdaad wel geloven dat ze van mijn komst op de hoogte was.

Ik zink weg in een monstrueuze crapaud, uit een erfenis verkregen, met de geur van mijn gestorven grootouders er nog omheen. Oprechte herenbaai, een lang niet meer in zwang zijnd verdelgingsmiddel tegen insecten, een vleug lavendel.

Boven het buffet verzet hun portret zich vergeefs tegen de inwerking van het zonlicht. Iedere keer als ik het terugzie is het valer geworden. Alleen de volle fin de siècle-snor van mijn grootvader blijft even donker, trekt de verhoudingen scheef tussen de tonen onderling. Op den duur zal het de indruk wekken of hij er kunstmatig op is aangebracht.

Hij heeft de lichte ogen en het zorgelijk gefronste voorhoofd van een dwangneuroticus. Mijn moeder vertelde vroeger, dat als hij thuiskwam, mijn oma zei: 'Gauw de kopjes goed!' De kinderen zorgden er dan voor dat de motieven op de kopjes precies stonden boven die op de schoteltjes. Hij kwam binnen, groette niemand, loerde alleen naar de kopjes. Dan pakte hij z'n krant, keek, voor hij zich in de crapaud liet zakken, de zitting na of er zich geen pluisjes op bevonden. Ik kijk hem aan. Hij kijkt niet naar mij, maar naar de fotograaf. Je bent doodgegaan aan de kanker, denk ik. Je hebt je voortgeplant. Ook ik zal doodgaan aan kanker. Het

gezwel valt niet ver van de boom. In het ziekenhuis kreeg hij eerst een buisje in zijn onderlijf voor zijn ontlasting. Maar toen de ziekte zijn buikholte met woekerende zwammen vulde, kwam er een heel rioleringsnet naast hem in bed te liggen. Er was geen houden meer aan. Toch heeft hij een uur voor zijn sterven nog ruziegemaakt met de verpleegster omdat ze de bloemen die ik hem gebracht had niet in het midden van het tafeltje zette.

Wat zit ik hier als een vreemde in dit vertrek. Als ik een belastingambtenaar was die hier kwam om tot betaling aan te manen, zou ik alles niet ongeïnteresseerder kunnen opnemen. Toch zat ik als kleuter onder deze tafel en keek door de franje van het tafelkleed naar de lucht waar een zilveren sigaar door gleed. Iedereen liep haastig naar buiten. Er werd geschreeuwd: 'De Graf Zeppelin!' Daarna was het blauw van de lucht zo vreemd leeg, of alles wat een kind zich daarin voor kan stellen met die vreemde augurk verdwenen was. En nu zie ik het Vrijheidsbeeld voor me, en wolkenkrabbers. Dat zal ik van een foto uit de krant onthouden hebben.

Op het zwartgelakte harmonium ligt nog dezelfde roze looper. Maar verbleekt en gekrompen door het wassen. De uiteinden van de toetsen steken er buiten, als een verlegen kind dat zijn onderlip naar binnen bijt. Toch is er in dit vertrek een voorwerp dat mij met angst vervult, waarnaar ik aarzel te kijken. Mijn blik gaat er langzaam heen. Over het versleten perzisch tapijt, langs de zijkant van de schoorsteenmantel omhoog. In de pauwenveren vind ik uitstel. Het blauw blijft fel, of worden ze vernieuwd van tijd tot tijd? Dan springt mijn blik een halve meter naar rechts. Het tillenbeest! Mannen met mannen schandelijkheid bedrijvend. Als een steen geworden uitdaging aan Paulus ligt daar voor de statenbijbel een sfinx in rood marmer, zwart dooraderd. Het leeuwinnenlichaam is kundig en met begrip voor de anatomie gehouwen. Het Griekse godinnengelaat heeft de starre uit-

drukking die het een geheimzinnige zielloosheid verleent. Op de voorpoten rusten een paar volle borsten, waarvan de welgevormde gelijkmatigheid nog eens ten overvloede komt bewijzen dat hier slechts een kundig decorateur aan het werk is geweest. Het zijn deze lichaamsdelen die het mythologisch wezen aan zijn naam hebben geholpen: het tillenbeest.

Moet je hem niet aan de tillen nemen, vroeg mijn vader aan mijn moeder als er weer een baby schreeuwend van honger in de wieg lag. Ik heb het altijd in verband gebracht met optillen, dragen. Wij zijn thuis orthodox. Ik heb mijn moeder dus nooit anders gekend dan zwanger en zogend. Ze had heel wat te tillen. Multatuli zou ze kunnen zeggen.

Van de rijkversierde schoorsteenmantel van een achttiende-eeuws kasteel bij ons in de buurt had ik het beest op een stormachtige herfstmiddag van het laatste oorlogsjaar overgebracht naar deze middenstandskamer. Het kasteel was plotseling verlaten omdat de Duitsers die er waren ondergebracht naar het oostfront vertrokken waren. Mijn zuster leed aan de wellustziekte. Ze leefde niet met één Duitser, maar met hele troepen tegelijk. Als zij een kazerne of kamp binnenkwam schopte ze haar broek uit, die weldra in de mast wapperde. Ze ging van hand tot hand, werd doorgegeven als een besmettelijke ziekte. Ik wist dat zij sinds korte tijd tot de accommodatie van het kasteel behoorde. Toen de Duitsers vertrokken ging ik erheen, omdat ik dacht dat men haar misschien achtergelaten had zoals men vaste wastafels en toiletten achterlaat. Thuis kwam zij niet meer. Mijn vader had haar de toegang tot de woning ontzegd. In het kasteel was zij niet. Wel hing in een duister portaal aan een vergeten kapstok een oude versleten regenjas van haar. In een van de zijzakken vond ik een briefje. Denk aan P.R., hij is gevaarlijk, stond erop. Dat het mijn initialen waren heb ik altijd als louter toeval beschouwd.

Inhoud

Verhalen

- 7 Het tillenbeest
- 12 Gezinsverpleging
- 19 Serpentina's petticoat
- 40 Vivisectie
- 51 Dominee met strooien hoed
- 85 Gevederde vrienden
- 103 Zwarte advent
- 116 De achtste plaag
- 136 De tweede dood
- 154 De hond met de blauwe tong
- 184 Wespen

Essays

- 199 Een paradijsvogel boven het aardappelloof
- 210 De bretels van Jupiter
- 237 Op de vleugelen der profeten
- 248 Mijn stem brandt in mij
- 260 Zwarte bevrijding
- 285 Het zwarte vlees der reformatie
- 292 An inch of ashes

- 299 Nawoord. Het komt allemaal terug